Janne Salminen 19.10.2020

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Ahvenanmaan itsehallintolaissa tarkoitetun tasoitusperusteen muuttamisesta (HE 19/2020 vp)

1. Perustuslakivaliokunnan käsiteltävänä on esitys Ahvenanmaan itsehallintolaissa säädetyn tasoitusperusteen korottamista 0,47 prosenttiin.

2. Ahvenanmaan itsehallintolakin säännökset Ahvenanmaan maakunnan taloudenhoidosta on uudistettu. Samalla on toteutettu itsehallintolain kokonaisuudistuksen yhden osa-alueen muutokset (ks. esim. PeVM 12/2018 vp). Uudistetut säännökset oli laadittu niin, että ne ottaisivat huomioon myös ne muutokset, joita verohyvityksen poistuman kompensoiminen olisi edellyttänyt, jos maakunta- sekä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus olisi toteutunut (ks. jo PeVL 26/2017).

3. Sanotut Ahvenanmaan itsehallintolain muutokset tulevat voimaan 1.1.2021.

4. Kuten perustuslakivaliokunta omassa mietinnössään lepäämään hyväksytyn itsehallintolain taloussääntelyä koskevan muutosehdotuksen osalta on todennut, sitä koskevassa ”hallituksen esityksessä (HE 320/2018 vp) uudistuksen taloudellisia vaikutuksia on arvioitu silloin vireillä olleen maakunta- ja sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen kannalta”. (PeVM 5/2019 vp) Lepäämässä ollut lakiehdotus hyväksyttiin ennen kuin maakunta- ja sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukset raukesivat. Siten myöskään niiden talousvaikutukset eivät toteutuneet suunnitellulla tavalla, ja perustuslakivaliokunta totesikin, että tilanne oli osin muuttunut (PeVM 5/2019 vp). Uudistuksen raukeaminen merkitsi sitä, että vuotuisen perusrahoituksen lisäys ei toteudu täysimääräisesti. Tämän vuoksi, vaikka maakunnan taloudenhoitoa koskevat säännökset sinänsä uudistettiin mutta siis osin muuttuneisiin taloudellisiin seikkoihin tukeutuen, eduskunta hyväksyi samassa yhteydessä lausuman itsehallintolaissa säädetyn tasoitusperusteen muuttamisesta. Lausuman mukaan eduskunta ”edellyttää, että hallitus antaa viivytyksettä esityksen Ahvenanmaan itsehallintolain 47 §:n 1 momentissa säädetyn tasoitusperusteen muuttamisesta 0,47 prosenttiin vuoden 2021 alusta lukien” (EK 26/2019 vp).

5. Hallituksen esitys on tämän perustuslakivaliokunnan ehdottaman, eduskunnan päättämän lausuman mukainen.

6. Itsehallintolain taloussääntelyn muutosta (98/2020) koskevan voimaantulosäännöksen 2 mom. mukaan

> Edellä 47 §:n 1 momentissa säädettyä tasoitusperustetta tulee muuttaa, jos valtion tilinpäätöksen perusteet muuttuvat tämän lain voimaan tullessa voimassa olleen 47 §:n 2-4 momentissa säädetyllä tavalla tai jos on muita painavia syitä muutokseen ennen lain voimaantuloa. Tasoitusperusteen muuttamiseen sovelletaan tällöin tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta 47 §:n 5 momenttia.

6. Käsillä on lainaamani säännöksen tarkoittama, ennen lain voimaantuloa aktualisoituva tilanne. Arvioni mukaan käsillä on voimaantulosäännöksen 2 mom. tarkoittama muu painava syy, joka johtuu siitä, että tasoitusperusteen määrän lakiin ottamisen yhteydessä huomioon otetut seikat eivät ole toteutuneet suunnitellulla tavalla. Muutoksella korjataan maakunta- ja sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusten raukeamisesta johtuva maakunnan perusrahoituksen lisäyksen poistuminen.

7. Tasoitusperusteen muuttamiseen sovelletaan voimaantulosäännöksen mukaan Ahvenanmaan itsehallintolain 47.5 §:n aikaisempaa säännöstä, jonka mukaan tasoitusperusteen muuttamisesta säädetään valtakunnan lailla, johon maakuntapäivät on antanut suostumuksensa.

8. Perustuslain 120 §:n mukaan Ahvenanmaan maakunnalla on itsehallinto sen mukaan kuin Ahvenanmaan itsehallintolaissa erikseen säädetään. Perustuslain 75.1 §:n mukaan Ahvenanmaan itsehallintolain säätämisjärjestyksestä puolestaan on voimassa, mitä siitä itsehallintolaissa erikseen säädetään.

Ahvenanmaan itsehallintolain 69.1 §:n mukaan itsehallintolakia voidaan muuttaa vain eduskunnan ja maakuntapäivien yhtäpitävin päätöksin. Eduskunnassa päätös on tehtävä siinä järjestyksessä kuin perustuslain muuttamisesta on säädetty. Maakuntapäivillä päätös on tehtävä siten, että sitä on kannattanut vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä. Tämän mukaan siis valtakunnassa sovelletaan itsehallintolain muuttamiseen perustuslain 73 §:ssä säädettyä järjestystä. Säännös on yleinen itsehallintolain muuttamista koskeva säännös.

Tässä tasoitusperusteen muuttamiseen sovellettava, myös itsehallintolain muutosta koskeva säännös on kuitenkin tähän nähden *erityissäännös*. Myös se sisältyy perustuslain 75.1 §:n tarkoittamalla tavalla itsehallintolakin. Sanotulla tavalla sen (47.5 §) mukaan tasoitusperusteen muuttamisesta säädetään valtakunnan lailla, johon maakuntapäivät on antanut suostumuksensa.

9. Näillä perusteilla lakiehdotus voidaan käsitellä esitetyssä järjestyksessä.